

**UTENZI WA RAMANI YA MAISHA YA NROWA (MUME)
ULIYOTUNGWA NI
USTADH MAHMOUD A. ABDULQADIR (MAU) WA LAMU, KENYA**

1. Ķa ina la Rahamani
NaanĶa nudhuma hini
Ina ya pili ramani
NamanĶikiya Yahaya.

2. Ķenye ramani ya kaŶa
BanaĶi naliwafuŶa
Na hini nimeiyunra
Wavulana kuwambiya.

3. Na asili ya kaŶdika
Nahisi wana waĶaka
Baba piya kadhalika
Mimi alinanĶikiya.

4. Baba Bana AhmaĶi
AĶamjazi WaĶuĶi
Ķani alijiĶahiĶi
KunanĶikiya wasiya.

5. Hapo Zamani za Yana
Nriyo la wasiya yina
AlonanĶikiyya bana
Babangu kaniwaĶiya.

6. Nami katika ramani
T^hayipiŶa kubaini
Yale ninayoamini
Yaweza kusaiĶiya.

7. T^hanena naloŶatuma
Na yale niloyasoma
T^hazitaya na hekima
Ķa wat^hu nilopokeya.

8. Yale niĶayokusanya
Mbali mbali kuĶanganya
Lengo langu ni kufanya
Kama la maisha boya.

9. Boya hili la maisha
KaĶu halitozamisha
Ashikao Ŷamvusha
BaŶdari Ŷasikiliya.

10. Manangu ukiyazimu
Kuwowa kaŶa fahamu
KuĶauwa ni muhimu
Ni amri ya shariya.

11. Mtumi alibaini
AkaĶambiya owani
Manamke menye Ķini
Mungu Ŷawabarikiya.

12. Manangu siĶake mke
Ķa wema wa umbo lake
Nasaba na pato lake
MayuĶoni uĶangiya.

13. Wala Ķini haineni
Owa shuguu la uni
Kishuna kilo na Ķini
KukiŶowa si haĶiya.

14. Menye nasaba Ŷukufu
Na ka Mola mĶiifu
Hawi mt^hu mekhalifu
Kama huyo kuzengeya.

15. Na mke alo na chake
Sikambii simĶake
Bora awe Ķini yake
Meshika hakumbiriya.

16. Ķini ni kama bureki
Humziwiya haĶoki
Mipakani na haruki
Akiwa Ŷaitumiya.

17. Na ċini humziwiza
Kutenra yasopenċeza
Na nripo kakuhimiza
Menye ċini kangaliya.

18. Ċini ninayoinena
Sikuwa nayo ni ina
Ċini ni kaċdama sana
Amri zake Jaliya.

19. Ni ċini kenye maisha
Mthu iwe humenresha
Si ċini ya kwonesha
Wat^hu kuwahaċdaliya.

20. Ni ċini iliyo nrani
Iliyokita moyoni
Nriyo huwa ni sukani
Ya kumwongoza ŋdiya.

21. Na ukisa kamuwa
Ni fulani ŋamuwowa
Fanya mambo sawasawa
Saŋdame ya jongo ŋdiya.

22. Usifanye ya sheshegi
Kama wat^hu wenye gogi
Siipeke zigizagi
Harusi nimekambiya.

23. Kula ikiwa ni pesi
Huwa ni bora harus
Fanya mambo ya kiyasi
Ka gharama ngoma piya.

24. Makubwa usiyatake
Na mipaka usiruke
Piya upanre wa mke
Waeleze kama haya.

25. Zikiwa nyingi gharama
Na mayuċo ni lazima
Ngoma zikisa kukoma
Ni lawama husaliya.

26. Fanya mambo ya kaċdiri
Siċtake mno fakhari
Nakuusiya sikiri
Hafula za maasiya.

27. Hafula za isirafu
Na za magoma machafu
Na kuwa tutu ka ufu
Ċini hayo huzuwiya.

28. Mila yetu usiwaċe
Mfano kuvisha pete
Si yetu usifuwate
Wengi wangakazaniya.

29. Ni mila ya kinasara
Kiwaċa nriyo bora
Wangawa waċakukera
Waja ka kuċoeleya.

30. Na kenra kupa mkono
Usikiri ŋangamano
Haċa alo nruyo mno
Simuwaċe nawe kuya.

31. Nyumba yako siyasisi
Ka msingi wa maasi
ŋaivutiya nuhusi
Na ukorofi kungiya.

32. Na maasi ninenayo
Ni kula mambo ambayo
Mola ayatukiya
Na kula aloziwiya.

33. Moya moya siċoweza
Kutonrowa kukeleza
Nimekupa mangaza
Wa ŋdiya kufuatiya.

34. Nimekupa ni kiyasi
Kitumyie nawe basi
Ka mangineyo kukisi
Ka mizani kutumiya.

35. Nyumba njema ni msinji
ŋamu ya chai si ranji
Wengi metiliwa ŋanji
Ka fakhari kuzengeya.

36. Kiwa ni lazima sana
Hilo la kaċdamana
Shemegiyo mvulana
Aŋdamanani pamoya.

37. Au mengine yoyot^he
Maharimu nafuate
Ajinabu simuwaċe
Mkeyo kumangaliya.

38. Rafiki simamini
Ukamtiya nyumbani
Ila dharura fulani
Sikuye ikiċtokeya.

39. Rafiki usimliche
Ni zaidi huyo mche
Ka wao mambo ya cheche
Huwa usolidhaniya.

40. Zizini kutiya simba
Ni kama moto na pamba
Mara moya huzisumba
Na yivu likasaliya.

41. Rafiki kingiya nrani
Sikuye ukatamani
Sambe ona ni nyumbani
Hee! Utayitongeya.

42. Hiyo ketu siyo mila
Kungiya kula mahala
Pasi hodi na sumila
Siyo yetu mazoweya.

43. Yali na kazi madaka
Ni wageni kuwadaka
Madaka ni kuwaweka
Na nrani kutotungiya.

44. Ila awe ni mgeni
Wa kushukiya nyumbani
Hungiya na hamuwoni
Aliyo nrani mmoya.

45. Na uchenra safarini
Kashukiye hotelini
Sipende sana nyumbani
Ila ni kupita ndiya.

46. Ukimenreya nyumbani
Menye thotho masikani
Au alo masikini
Taabuni humtiya.

47. Na iwapo huna bufi
Hukufanya ka kasidi
Siku tatu usizi
Siyongeze ha za moya.

48. Na hilo wewe sitenre
Ila mambo yakushinre
Mteremko sipende
Nyongo hukutumbukiya.

49. Lojingi kiwa hapana
Au mfukoni huna
Nenra ka hadhari sana
Kama kupoteya ndiya.

50. Kiwa mtu mekalika
Ni wajibu kitika
Shughuli kimalizika
Musuweke mazoweya.

51. Na wewe kako nyumbani
Siifanye mno duni
Kuwa mtu wasitani
Ka mapambo kuyitiya.

52. Mtiliye mke wako
Zitu ka kadiri yako
Ikiwa nafasi iko
Sibane ukaziwiya.

53. Iwe mariada nyumba
Na ka zitu kipamba
Fesheni ambazo kamba
Kama yeye hutumiya.

54. Mtiliye kula kitu
Awe kama wende watu
Simambiye mimi ketu
Haya sikuyazoweya.

55. Akiwa mbwa minazini
Ukimuweta muyini
Simuwate kutamani
Za wende kishuhudiya.

56. Ukiwa umeamuwa
Muyini kumtukuwa
Mfanyiye sawasawa
Sambe si ya kenu haya.

57. Simambiye zitu hizi
Kenu kupata huwezi
Kenu ni kama kizizi
Hukuwona mazuliya.

58. Na chakula kadhalika
Mpe anachokitaka
Ambacho tafurahika
Menyewe mekizoweya.

59. Akipenda biriyani
Mpe mana simkhini
Maadamu mfukoni
Akiba imesaliya.

60. Siku akitaka sima
Simambiye ewe mama!
Kula mtee lazima
Mimi sitaki udhiya.

61. Maṭiye na khiyari
Apeṇḁacho akhiṭari
Simkaze si uzuri
Masharuṭi kumekeya.

62. Ila kilicho haramu
Hilo sikiri fahamu
Haramu na kula sumu
Shariya imeziwiya.

63. Ama kuhusu mavazi
Ya kaye na siku hizi
Sikiri ya kenra wazi
Mishono yaso na haya.

64. K̄etu sisi Isilamu
Mavazi kit^hu muhimu
Na sisi yatulazimu
Ya zipimo kangaliya.

65. Mpe menyewe nafasi
Ya kuṭauwa libasi
Lako wewe ni fulusi
Ṭowa za kununuliya.

66. Mpe yako masharuṭi
Za mshono kudhibiṭi
Akikhalifu mehiṭi
Ni haki kumziwiya.

67. Ama kiṭambaa gani
Kikuuliza menḁani
Au ni ipi launi
Wewe waifurahiya.

68. Hapo makosa hapana
Kikuuliza kunena
Rangi hini naiyona
Maṭoni imeningiya.

69. Ama kiwa ni ṭamasha
Waṭaka mfurahisha
Si haja kumwonesha
Maoniye kangaliya.

70. Kata uṭakachopenḁa
Umṭunukiye nyonḁa
Nawe hili ukitenra
Chochoṭ^he ṭakongoweya.

71. Mke wako simdhiki
Simambiye sina hiki
Na nyingi mno siṭaki
Sizoweye kutumiya.

72. Mpe ka yako kaḁiri
Usifanye ṭaḁiṭiri
Ni ṭwabiya si mzuri
Ubakhili kenye haya.

73. Na wewe upanre wako
Ipambe kiyasi chako
Bora usivunḁe miko
Khaṭiyani ukangiya.

74. Kuwa mt^hu mariḁaḁi
Uṭunge yako jasaḁi
Haṭa kufukiza uḁi
Ukiweza si khaṭiya.

75. Iweke uwe nadhifu
Siyonekane mchafu
Hini ni sunna ṭukufu
Ya Turna wetu nabiya.

76. Kiwa nyee umeweka
Zangaliye kadhalika
Siwaṭe kusokoteka
Shungururu kusaliya.

77. Ikiwa wafurahika
Mkeyo akipambika
Yuwa na yeye huṭaka
Nawe uwe huvutiya.

78. Hiyo naye ṇḁake haki
Ṭakuwa hafurahiki
Iwapo hushughuliki
Milio kangaliya.

79. Naye piya huṭamani
Akikuwona ṇḁiyani
Uwe nawe hisabuni
Penye wat^hu uṭangiya.

80. Au kiwa yako kazi
Kutenra haya huwezi
Wisapo vuwa magozi
Sivaye kuṭembeleya.

81. Siṭembee na magwanra
Wala harufu za ng'onra
Fahamu wat^hu huṭunḁa
Na akilini hutiya.

82. Na kadhalika ulimi
Ipinre uwe husemi
Yalo mawi huwaṭami
Mke wako kumambiya.

83. Mno sana jitahiđi
Ka maneno maridadi
Wake hutaka zaidi
Yalo tamu kusikiya.

84. Nena naye ka dhihaka
Afurahi akicheka
Manamke huudhika
Mno kumnyamaliya.

85. Mfanyiye na ubishi
Ka maneno yaso ghashi
Na kake kuwa mteshi
Bila ya kupinrukiya.

86. Manamke ahitaji
Kuvishwa la sifa taji
Ka hilo kuwa mpaji
Usichoke kumambiya.

87. Mambiye kula namna
Sifa zake tena sana
Mfano ukimuwona
Nyeefufunga upiya.

88. Kiwa mesuka mikili
Au kuruni mawili
Siliwate yambo hili
Bila ya kulitumiya.

89. Mambiye umependeza
Ka nyee kuzitengeza
Sina buđi takutuza
Umshumu mara moya.

90. Kiwa ametiya wanda
Mambiye mno napeđa
Siifanye hukutunda
Au hukumangaliya.

91. Kijifunga asumini
Au kikuba kitwani
Sichelewe kubaini
Neno lema kumambiya.

92. Yaani kula wakati
Mambiye kit^hu katiti
Na kama bubwi sikeđi
Au đuko t^hongo piya.

93. Piya mpe shukurani
Ka shughuli za nyumbani
Mfano pilau hini
Mno umeipatiya.

94. Usich^hoke kumsifu
Ka nyumba kuwa nadhifu
Na ukiyona uchafu
Usiwe tamuukiya.

95. Na faragha ukipata
Mbee yako kikupita
Usiwe utamuwata
Mkono kumpekeya.

96. Mshike wake mkono
Wala simkaze mno
Hutosha nukuta t^hano
Ujumbe kumpekeya.

97. Kiwa amekukabili
Siitiye mashughuli
Inuwa yako mawili
Na yake kumelekeya.

98. Wata mato yafumane
Katiti yangaliyane
Ka ulimi usinene
Lugha ya mato tumiya.

99. Mato yana lugha tamu
Hunena mukafahamu
Mato kiyungo muhimu
Cha huba kupaliliya.

100. Mato yana k^huu siri
Na mara hukadhiri
Kakutoleya khabari
Moyoni uloziwiya.

101. Hili nimenena sana
Ni muhimu naliyona
Wala gharama halina
Na si kazi kutumiya.

102. Walakini si sahali
Ka kila alo mvuli
Ka wangine ni thakili
Katu hawakuzoweya.

103. Mbinu hizi izoweze
Zitumiye sizipuze
Utaona faidaze
Menyewe tashuhudiya.

104. Mambo hayana gharama
Kangaliya na kusema
Na mt^hu mke daima
Kama haya huzengeya.

105. Mke huwa una mako
Kuyuwa maoni yako
Kusikiya neno lako
Ni haja ahitajiya.

106. Yuwa hatosheki mke
Kuvaa na kula kake
Ataka na ut^hu wake
Na hishima kumekeya.

107. Kula alo mt^hu mke
Hili nrilo umbo lake
La mapambo hilo kake
Ni yambo meyzoweya.

108. Hu^okeya ka na^odira
Ka hili wasoyikera
Hina hapen^odi kuchora
Na wala wa^onda kutiya.

109. Hana hayo mashughuli
Ni kama mt^hu mvuli
Ya urembo hayajali
Wala hakuyazoweya.

110. Kiwa nawe wako mke
Hilo si shughuli yake
Basi nawe sisumbuke
Mashughuli kuyitiya.

111. Na lengine la dharura
Ifun^ode mno subira
Kuna mambo ya kukera
Maishani ya^okeya.

112. Hakuna maisha tamu
Yenye raha ya ku^oumu
Mambo takuwa magumu
Kiwa hu^oovumiliya.

113. Kuna tamu na u^oungu
Kenye huu ulim^oengu
Yaliya^onda haya tangu
Yalipoumbwa dunya.

114. Hini nriyo kawai^oda
Kuna raha kuna shi^oda
Nriyo ya maisha a^oda
Na wa^hu huwapitiya.

115. Basi na kako nyumbani
Siyote kuwa peponi
Maadamu hapo nrani
Si wewe pweke mmoya.

116. Mke wako si kivuli
Bali ni mt^hu wa pili
Una na yake akili
Una na alozoweya.

117. Usi^otake ka lazima
Kula yambo ukisema
Alikubali daima
Papo hapo kuridhiya.

118. Matiye makawa^onda
Anene anolipe^onda
Na ka huja kikushinra
Siwe vito tatumiya.

119. Ukiyona sawa ndake
Ikubali uridhike
Na wala sikasirike
Mdomo kumfungiya.

120. Kubali mezolinena
Umuunge tena sana
Na faida u^otaona
Mambo ta^oandama ndiya.

121. Na yeye kikasirika
Wewe usipanre shuka
Na akizi^odi onroka
Kishinrwa kuvumiliya.

122. Manangu moto tizama
Hauzinyiki daima
Bali huzi^odi roroma
K^huni ukiutiliya.

123. Moto kitotiwa k^huni
U^otazinyika men^odani
Na utesi wa nyumbani
K^hunize ni neno baya.

124. Ziwiya wako ulimi
Siwe na mingi usemi
Ukinena hayakomi
Maneno hwenreleya.

125. Zi^odi na kuyikukusa
Ulimi ku^oto^oapasa
Zita zenu zi^otakisa
Moto mayi u^oatiya.

126. Na alo mume ho^odari
Kishinrwa yeye hukiri
Ili kepuka do^othari
Ya ufa sini kutiya.

127. Sini ikingiya ufa
Hupunguwa zake sifa
Na mahaba nayo hufa
Ukiwa mingi udhiya.

128. Hakuna kaṭu hakuna
Kiyumbe kamili sana
Na wat^hu huṭukuwana
Nripo waishi pamoya.

129. Kiwa lazima waṭaka
Mke alokamilika
Juwa na wewe hakika
Ṭakubiḍi kutimiya.

130. Aso t^haa ni t^homomo
Hunu ni keli msemu
Wat^hu hupitana zimo
Huziḍiyana ṭwabiya.

131. Mke kikukasirisha
Jaribu kuyikumbusha
Piya hukufurahisha
Mezani hini tumiya.

132. Usiyaone ya jongo
Ka mema ukawa t^hongo
Sangaliye penye pengo
Kawaṭa palotiṃiya.

133. Huna buḍi kupuuzā
Na manginge kuyamiza
Nripo muweze kufuza
Na maisha kenreleya.

134. Mke kitenra makosa
Kuṃambiya yakupasa
Ka hishima na siyasa
Na hikima kutumiya.

135. Kosa kulisahihisha
Penye wat^hu hujerasha
Ipinre kupurukusha
Faragha kizengeya.

136. Simambiye penye wat^hu
Haukiri wake ut^hu
Wala hutengezi kit^hu
Bali ni kinyume huya.

137. Kumsifu ni uzuri
Penye wat^hu na dhahiri
Kulaumu ni ka siri
Nripo aṭakusikiya.

138. Manaadamu kukosa
Ni yambo limetupasa
Ni sawa kuyikukusa
Manginge kuvumiliya.

139. Lisamehe kosa ḍogo
Kosa likiwa mzigo
Halipeleki kishogo
Zengeya nyengine ṇḍiya.

140. Ṭafauti za nyumbani
Ziwe ni siri za nrani
Siziṭowe hadhirani
Wat^hu wakazisikiya.

141. Siri za nrani zibane
Usimambiye mngine
Wewe na yeye munene
Suluhisho kuzengeya.

142. Ila mukikosa buḍi
Kunena ikawabiḍi
Wazee wawasaiḍi
Hapo haiwi haṭiya.

143. Ṭafauti ikizuka
Ni mikono kuyaḍḍika
Yuwa ṇḍe ikitoka
Huzuwa nyingi balaya.

144. Khususwa siri za siri
Kunena ni kadhiri
Ila iwe ḍakitari
Suwali mewataiya.

145. Mambo ya t^hini ka t^hini
Yawe ni nrani ka nrani
Hayo muwe hamuneni
Ila yakiwaemeya.

146. Kiwa mno mewaganya
Mukashinrwa la kufanya
Ka hapo siṭowakanya
Ushauri kuzengeya.

147. Ni bora uwe hoḍari
Na kushinrwa usikiri
Wala usiṭahayari
Ka halali kutumiya.

148. Ni hiko hiko kitenro
Kiwa wa halali meḍo
Haramu iweke kanro
Kaṭu kuṭokaribiya.

149. Wa haramu simguse
Kimuwona igegese
Haṭa nyangwani mpise
Saṇḍamane naye ṇḍiya.

150. Usenre haṭa karibu
Epuka hizo iqabu
Uṭapata na thawabu
Mkeyo kumngiliya.

151. Elewa sana elewa
Ni jukumu umepowa
Mkeyo kumisa ngowa
Ka haya nimezotaya.

152. Mkeyo mṭosheleze
Haja yake amalize
Na shauku asisaze
Mparo ukamaṭiya.

153. Ongeza wako uyuzi
Wa kufanya hiyo kazi
Meṇḍo kiwa hamalizi
Fahamu wamkoseya.

154. Huwa ni k^huu dhuluma
Wewe ukisakukoma
Huṭaki geuka nyuma
Na yeye kumngojeya.

155. Simalize yako haja
Mngoje mise pamoja
Hili haṭaki mmoja
Ni nyoṭ^he hulizengeya.

156. Angaliya ufikiri
Kiwa meṇḍo ṭaghairi
Na wewe penye baṇḍari
Baḍo nanga hujatiya.

157. Uṭakuwa hali gani
Usingizi huuwoni
Hali hiyo ubaini
Na meṇḍo humiliya.

158. Aṭakuwa na mṭaro
Na dhiki mno na kero
Na hasira na mfuro
Kiwa huṭomridhiya.

159. Nyumba nyingi huvuṇḍika
Zikikosa muwafaka
Ka ngono kuṭoṭosheka
Mke na mume pamoya.

160. Ka hili mukiṭoshana
Mengi huvumiliyana
Mno hukorofishana
Hili lisipoṭimiya.

161. Na lingine kadhalika
Ambalo kako naṭaka
Ni mkeyo kiyudhika
Usiwe ṭamfuriya.

162. Pangine uṭamuwona
Hufura sababu hana
Melewe ṭena sana
Na mno kumuyuliya.

163. Ifahamu ṭafauti
Waliyo nayo banaṭi
Hawezi kuyidhibiṭi
Hali inapowaṭiya.

164. Mke si kiyumbe ḍufu
Walakini ni dhaifu
Moyo wake ni khafifu
Hushinrwa kuvumiliya.

165. Wanawake wana umbo
Hwathirika ka mambo
Kaṭiṭi yakenra k^oombo
Wasi wasi humtiya.

166. Katika siku za aḍa
Ya mezi hupata shiḍa
Nripo haṭa na ibaḍa
Mungu kawapunguziya.

167. Mno huwa ya thaḡili
Na hubaḍilika hali
Na choṭ^he kiwiliwili
Huwa katika udhiya.

168. Huwa sana ni wayavu
Hukosa uvumilivu
Huwa kama ivu ivu
Kuṭumbuka huzengeya.

169. Huwa mno ni wakali
Nadhani haṭa akili
Haiwi sawa kamili
Na punguwani hungiya.

170. Kula mara ṭamuwona
Huwarukiya zijana
Na ka ukali hunena
Kinyume cha mazoweya.

171. Ni muhimu kula mume
Mke wake amsome
Ka zipimo ampime
Siku zikikaribiya.

172. Ukisa kumfahamu
Uwaṭe kumlaumu
Hili mno ni muhimu
Yaṭaka kulizoweya.

173. Kuna na muḍa wa mimba
Mara ka mara huvimba
Ukaona kana kamba
Mekuwa hukuzengeya.

174. Kukosa yambo kaṭiṭi
Huwa wewe umehiṭi
Angaliya kibiriṭi
Kiḍarika ṭṭeṭe huya.

175. Mara nyama haiṭaki
Aṭaka nsi wa siki
Alacho hakimshiki
Akitiyacho humaya.

176. Ziyelewe siku hizi
Mimba na siku za mezi
Kiwa humbembelezi
Ṭaona wamuwoneya.

177. Mpembe kama kijana
Ṭena aliyo mnuna
Nripo muṭasikizana
Na yaḍumu mazoweya.

178. Sharuṭi uwe merevu
Na mno mvumilivu
Usifurisha mashavu
Kiwa naye meteteya.

179. Kuna mambo ya umitho
Ni makuu si mathotho
Wengine hula thothotho
Na mṭanga hubugiya.

180. Ni mambo ya miyujiza
Zao hali hugeuza
Kiwa huṭobembeleza
Mara ṭaona huliya.

181. Manamke ka ṭaabu
Mara hufanya ghadhabu
Haṭa alo ṭaraṭibu
Hubaḍilika ṭwabiya.

182. Neno lolothē aweza
Hajali kuvurimiza
Ni sharuṭi kuyikaza
Mizani kuṭopoteya.

183. Mara aweza ṭalaka
Akakambiya naṭaka
Nawe ukikasirika
Mayuṭo yaṭasaliya.

184. Akikambiya niwaṭa
Siwe naye muṭateta
Ni kiwingu kiṭapita
Hakiwezi kusaliya.

185. Ṭwalaka siiteleze
Aiṭakapo mpuze
Wala siitenrekeze
Lake kumṭimiziya.

186. Ṭwalaka Mungu meweka
Ka dharura kutumika
Iwapo mumedhikika
Mumekosa zoṭṭe ndiya.

187. Kushaliki mushinrwapo
Ṭwalaka huwa ni hapo
Na muḍa uiṭowapo
Usiiziḍishe moya.

188. Ṭimiza na masharuṭi
Ya hali piya wakaṭi
Na hukumu ziṭafiṭi
Kabula ya kutumiya.

189. Kuna wat^hu huwaṭana
Kisa mara huwawona
Ka haramu waṭakana
Zipengee huzengeya.

190. Huzengeya muhalili
Fikiriya yambo hili
La kazima fahali
Mke kenra mpekeya.

191. Na langine kadhali
Ni ka mmoya ṭosheka
Ila kiwa medhikika
Haikupinga shariya.

192. Mke siyowe wa pili
Ni udhiya keli keli
Na ingawa ni halali
Ni uzito kutumiya.

193. Na wanawake si sawa
Ka wengineyo ni dawā
Uṭaiyuṭa kuzawa
Nimekambiya Yahaya.

194. Kuna wanaoridhika
Wangawa wanung'unika
Kuna wangine huwaka
Fununu wakisikiya.

195. Kwongeza si haramu
Walakini ufahamu
Ni k^huu mno jukumu
Mbali na wake udhiya.

196. Ikiwa sababu iko
Ka mfano mke wako
Mepowa mikali miko
Ka dharura za afiya.

197. Labuḍa hana kizazi
La kuzaa haliwezi
Nawe waṭaka pumbazi
Yapo ni mana mmoya.

198. Au yale mashughuli
Yeye humpa thaḡili
Nawe kusitahamili
Huliwezi hilo piya.

199. Ka dharura ziso buḍi
Usitenre ka kasidi
Kengeza wa zaidi
Kitosheleza mmoya.

200. Ka mmoya kuṭosheka
Nriyo bora bila shaka
Kengeza ukitaka
Ni kama nilokambiya.

201. Usiwe kiruka mṭo
Khasa kiwa na watoto
Kuna hisabu mzito
Akhera ṭakungojeya.

202. Usiifanya cha nyuki
Hut^huwi na huḍiriki
Ukishika hushikiki
Mara huwa umeteya.

203. Kiwa umepenḍa tunra
Huna buḍi na kupenḍa
Mti wake ṭangu kaḍa
Wazee walitambiya.

204. Nawe kimpenḍa mke
Wapenḍe wazee wake
Wake mbako siyepuke
Na hishima kuwekeya.

205. Muhishimu wake mama
Piya babake daima
Kuwadharau si wema
Tono nawe ṭamtiya.

206. Ka uwovu siwanene
Itunge siwatukane
Haṭa kama huyo mane
Hishima mewavuḍiya.

207. Wewe kaṭu sisubuṭu
Kudharau hao wat^hu
Haṭa kama utukutu
Kao umeshuhuḍiya.

208. Kiwa ni wat^hu matata
Siyo nawo uṭateta
Kheri mbali kuivuta
Na mambo kangaliya.

209. Ukiwa una nafasi
La kuwapa sikuwasi
Ila fanya ka kiyasi
Siye dewe kakutiya.

210. Kuna wake wa wangine
Ka kupata waḍengene
Kiwa nawo upembene
Hadhari nakuusiya.

211. Wangine ni wat^hu sana
Kaṭu hawakuḍangana
Haṭa kiwa haja una
Haaḍami kukambiya.

212. Hanaḍi haṭa nyumbani
Ka manawe kaṭamani
Kucha wat^hu wasidhani
Amekenra kutawiya.

213. Nḍiyani mukikutana
Huwa na haraka sana
Hamakiniki kunena
Ka lilo kulikimbiya.

214. Wakiwa wake wa wako
Kao hizi sifa ziko
Basi ni bahaṭi yako
Ni hapo pa kuziwiya.

215. Ama wakeo wakiwa
Ni wa kupenda kupowa
Kuwapa hukuzuwiwa
Mkono kuwanyosheya.

216. Usiweke kama ada
Kisa taketeya shida
Ila wawe si la buada
Ni watu wahitajiya.

217. Wakiwa ni wahitaji
Siwangoje kutaraji
Wakiwa kako hawaji
Ni sawa kuwapekeya.

218. Ukiwa umewaona
Si watu wenye maana
Ni wale wa kudangana
Wa kupenda kuphapiya.

219. Ziwiya sitowe chako
Na mambiye mke wako
Ila hutofu sumbuko
Birika mbovu kuti ya.

220. Ama wasiyo wazazi
Wajomba na mashangazi
Hapo kuna ngumu kazi
Ka yetu hini duniya.

221. Kanda usiwaapiye
Kheti mbali wangaliye
Ukiyaona mamboye
Ndiya hayakekeleya.

222. Usenre sana karibu
Tavutiya taabu
Ni wengi wa kuharibu
Katika nimezotaya.

223. Ama mashemegi zako
Dada zake mke wako
Manangu sivunde miko
Iloweka na shariya.

224. Usiyonrowe mipaka
Ka mzaha na dhihaka
Mara mambo hugeuka
Kizaazaa kikaya.

225. Kheri wambiwe muwovu
Kuliko kupata kovu
Kheri wambe una wivu
Kuliko kukuvundiya.

226. Wivu ni kama kiyungo
Ukizidi ni tewengo
Piya kuyifanya thongo
Uduyuthini hungiya.

227. Na kuukosa kabisa
Ingawa nriyo kisasa
Hiyo si njema siyasa
Ya nyumbani kutumiya.

228. Ni lazima kuwa nawo
Ka aliyo ni mkeyo
Kikuzumbuwa hunawo
Matoni hutomngiya.

229. Kuwa nawo wa kadiri
Hiyo nriyo dasituri
Na ka mke ni fakhari
Ka wende tayivuniya.

230. Na fununu ukipata
Kuwa mke ni matata
Siinuke na kuteta
Kanda zidi kangaliya.

231. Simtukuliye dhana
Ka kuwa waja hunena
Hilo ni khatari sana
Mayutoni takutiya.

232. Iziwiye usubiri
Uhakikishe khabari
Tena ufanye ka siri
Pasi na kupija mbiya.

233. Ikiwa umetosheka
Hilo ni yambo hakika
Ka taratibu epuka
Bila sababu kutaya.

234. Sitaye yako sababu
Utazidi kuharibu
Zitatangaa aibu
Na si wema keneya.

235. Na hilo kisa kutenra
Huna buki kuyipinra
Hata kama una nyonda
Siwe nyuma tarejeya.

236. Ipinre ipinre mno
Sibadili lako neno
Miso tapata usono
Yataoka mazoweya.

237. Uṭasukikasukika
Kiwa moyo wamṭaka
Fahamu ṭafedheheka
Kiwa huṭoyiziwiya.

238. Iziwiye ikukuse
Mpaka mahaba yese
Penyenye usiyapise
Moyoni kakuruḍiya.

239. Misowe yaṭaonroka
Na wewe ṭaafika
Kuliko kufedheheka
Na izarani kungiya.

240. Lakini nakukumbusha
Kiswa cha Nana Aisha
Vurumai walizusha
Mawi wakamzuliya.

241. Waliyonena ni wengi
Wakafanya na magengi
Na zikao za mitingi
Maḍina zikayeneya.

242. Ka yambo liso asili
Ka mke wake Rasuli
Kaṭu halikuwa keli
Ni uvumi walitiya.

243. Mangaliye na Mtumi
Alikuwa haṭami
Aliziwiya ulimi
Mpaka wahayi kuya.

244. Yaṭaka mno hadhari
Katika hizo khabari
Siwe mpesi kukiri
Yambo ukilisikiya.

245. Ṭafiti ṭḥafiti sana
Haṭa shaka uwe huna
Nripo hapo lako nena
Bila sababu kutaya.

246. Hapa sasa niṭakoma
Wala yotḥe sikusema
Lakini ukiyaṇḍama
Haya ṭakusaiḍiya.

247. Niya na yangu dhamiri
Kaṇḍika ka mashairi
Ni keneza khabari
Ka wenye kuyasikiya.

248. Ni sahali kusikiza
Kaseti moya huweza
Wengi wakapulikiza
Wakasikiza pamoya.

249. Lau kama ni kiṭabu
Wasomaji ni hububu
Wengi huona ṭaabu
Kusikiza mezoweya.

250. Kauli yangu ṭamaṭi
Ni zenu hizi baiṭi
Wavulana mabanati
Nyotḥe nawakusuḍiya.

Misho wa ṭeṇḍi. Mtunzi Uṣṭadh Mahmoud
Ahmad Abdulqadir (MAU) Lamu-Kenya maka
2004. Umeleta Zanzinet na Saleh Barkey ṭarehe
February 2005.

Umesawidiwa ka haṭi hizi kulingana na
kiSwahili Asiliya na Mohamed Karama,
University of Kabianga, Kericho; Uṣṭadh
Mahmoud Ahmad Abdulqadir (MAU); na
Mbarak Abdulkadir wa Lamu, Kenya, leo
05/06/2023.

Ṭanbihi: Haṭi hizi zimo kénye majaribiyo baḍo
zahiṭaji marakibisho kukiyaṇḍika kiSwahili
kiṭamkavo.

Maana ya maneno ya kiAmu ka kiSwahili Sanifu					
kiAmu		Maana kiSanifu	kiAmu		Maana kiSanifu
ubeti			ubeti		
15	Hakumbiriya	Hakutupa	92	Kaṭiṭi	Kidogo
18	Ina	Jina		Bubwi	Bubu
21	Jongo	Ya makosa		Ḍuko	Kiziwi
22	Sheshegi	Vishindo	94	Tamuukiya	Utamrukia/kemea
	Gogi	Kuvuka mpaka kufikia kudharau	105	Una mako	Ana hamu
27	Tutu	Mahindi/ngano	118	Makawaṇḍa	Uwanja
	Ufu	Nazi	120	Mezolinena	Alilolisema
28	Wagakazaniya	Hata wakishikilia	125	Kuṭoṭapasa	Kutosema
29	Kutolewa	Kutolewa	126	Sini	Chombo cha China
39	Usimliche	Usimuache	130	Aso t ^h aa ana ṭ ^h omomo	Aso hili ana lile
	Mche	Muogope	132	Sangaliye	Usitizame
43	Maḍaka	Baraza nje ya nyumba	135	Kujerasha	Kutia haya
	Kuṭoṭungiya	Kutochungulia	139	Kishogo	Kisogo
46	Toto	Ndogo	146	Mewaganya	Yamewaelemea
54	Wenḍe	Wenzake	149	Igegese	Jilete polepole
72	Ṭaqiṭiri	Ugumu, ubakhili		Nyangwani	Jangwani
73	Ipambe	Jipambe	158	Mṭaro	Sababu ya kutafuta ugomvi
75	Iweke	Jiweke	175	Umehiṭi	Umekosa
81	Huṭuṇḍa	Huchunza		Kiḍarika	Ikigusika
180	T ^h oṭ ^h oṭ ^h o	Matope		T ^h eṭe	Cheche
188	Kushaliki	Kusairi/kukarabati	203	Umeteya	Umeteleza
210	Dewe	Khasara	211	wadengene	Wamedangana
213	Hanaṇḍi	Hana njiya	227	Ṭewengo	Matatizo
233	Kupija mbiya	Kupiga mbiyu/ kutangaza	239	Penyenye usiyapisa	Upenyo usitoe
237	Usono	Kupumzika			